

POSTANOWIENIE

Dnia 14 czerwca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

SSN Andrzej Wróbel

w sprawie z wniosku Uniwersytetu [...] przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi [...] o ubezpieczenie społeczne, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 czerwca 2017 r., zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 4 listopada 2016 r., sygn. akt III AUa .../16,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 4 listopada 2016 r., Sąd Apelacyjny [...], w sprawie z wniosku Uniwersytetu [...] przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi [...] o ubezpieczenie społeczne, uchylił wyrok Sądu Okręgowego [...] z dnia 22 marca 2016 r., zniósł postępowanie w całości i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania, pozostawiając mu rozstrzygnięcie o kosztach zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Postępowanie przed sądem pierwszej instancji zostało wszczęte z odwołania Uniwersytetu [...] od wydanej z urzędu decyzji organu rentowego, w której stwierdzono, że A. C. oraz A. G. podlegali obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu z tytułu wykonywania pracy na

podstawie umów o świadczenie usług na warunkach umowy zlecenia. Zatrudnieni – ubezpieczeni w rozumieniu prawa materialnego – zostali potraktowani przez Sąd Okręgowy jako zainteresowani w rozumieniu art. 477¹¹ § 2 k.p.c. Zawiadomiono ich o toczącym się postępowaniu, a ponieważ nie przystąpili do sprawy – nie byli zawiadamiani o kolejnym terminie rozprawy.

Sąd Apelacyjny, powołując się na art. 477¹¹ § 1 k.p.c., wskazał, że stronami postępowania z zakresu ubezpieczeń społecznych są ubezpieczony, osoba odwołująca się od orzeczenia wojewódzkiego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności, inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, organ rentowy, wojewódzki zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności i zainteresowany.

Z perspektywy postępowania istotne okazują się różnice, między pojęciem zainteresowanego a pojęciem innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja. Jak wynika z art. 477¹¹ § 2 zdanie 1 k.p.c. zainteresowanym jest ten, czyje prawa lub obowiązki zależą od rozstrzygnięcia sprawy. Sąd Apelacyjny wskazał (wykorzystując motywy postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2016 r., II UZ 18/16), że nie jest on adresatem decyzji, ponieważ nie kształtuje ona bezpośrednio jego sytuacji prawnej. „Zainteresowany ani nie ubiega się przed organem rentowym o świadczenie (...) ani nie domaga się ustalenia istnienia bądź nie istnienia obowiązku ubezpieczenia, jego zakresu lub wymiaru składki z tego tytułu. Nie jest też stroną materialno-prawnego stosunku ubezpieczenia społecznego w sytuacji gdy organ rentowy rozstrzyga z urzędu o obowiązkach wynikających z tego stosunku prawnego”.

Natomiast inną osobą, której praw i obowiązków dotyczy decyzja może być zdaniem Sądu osoba, wobec której organ wydał decyzję działając z urzędu.

W ocenie Sądu Apelacyjnego zarówno skarżący (Uniwersytet [...]) jak i osoby objęte ubezpieczeniem (A. C., A. G.) miały więc w postępowaniu status innych osób, których praw i obowiązków dotyczą zaskarżone decyzje. Rozstrzygnięcia te wywierały bowiem bezpośredni wpływ na ich sytuację prawną (a nie jedynie pośredni – jak w przypadku zainteresowanych).

Sąd Apelacyjny, powołując się na utrwalone orzecznictwo, przyjął, że uchybienie obowiązkowi wezwania do udziału w sprawie strony postępowania z

zakresu ubezpieczeń społecznych przesądza o nieważności postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. Znowelizowany (ze skutkiem od dnia 20 marca 2015 r.) art. 477¹¹ § 2 zdanie 2 i następne k.p.c., umożliwiające zawiadomienie o toczącym się postępowaniu i pozostawiające decyzję o wstąpieniu do niego, dotyczy jedynie zainteresowanych. W przypadku innych podmiotów, będących stronami postępowania, zaniechanie ich zawiadomienia o terminie rozprawy stanowi podstawę stwierdzenia nieważności postępowania.

Zażalenie na ten wyrok wywiódł pełnomocnik organu rentowego. Zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie:

1/ art. 477¹¹ § 1 k.p.c. przez przyjęcie, że A. C. i A. G. mieli status innych osób, których praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja,

2/ art. 477¹¹ § 2 k.p.c. przez błędne uznanie, że przepis nie ma zastosowania do tych osób,

3/ art. 379 pkt 5 k.p.c. przez błędne uznanie, że doszło do pozbawienia zainteresowanych A. C. i A. G. możliwości obrony swych praw w postępowaniu,

4/ art. 386 § 4 k.p.c. przez brak orzeczenia co do istoty sprawy w sytuacji, gdy materiał dowodowy pozwalał na ustalenie stanu faktycznego sprawy, nie wymagał prowadzenia postępowania dowodowego a w sprawie nie zachodziła nieważność postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie jako nieuzasadnione podlegało oddaleniu.

Podniesione w nim zarzuty naruszenia prawa procesowego sprowadzają się do zakwestionowania przyjętej przez Sąd Apelacyjny kwalifikacji charakteru, w jakim występują w postępowaniu sądowym osoby, obejmowane materialnoprawnym stosunkiem podlegania ubezpieczeniom społecznym. Wyjaśnienie tego zagadnienia wymaga zatem w pierwszej kolejności przypomnienia specyfiki materialnoprawnej stosunków prawnych zachodzących w prawie ubezpieczeń społecznych.

Relacje te występują na różnych poziomach i mają różną treść w aspekcie podmiotowym. Obejmują zarówno stosunki realizacji świadczeń z ubezpieczenia

społecznego, w których co do zasady występują jedynie uprawniony i organ decydujący o prawie do świadczenia (organ rentowy), ale także stosunki podlegania ubezpieczeniom społecznym, w których można wyróżnić (ze względu na przedmiot niniejszej sprawy) trzy podmioty – ubezpieczonego, płatnika i organ rentowy, uprawniony do poboru składek z tytułu podlegania ubezpieczeniom. Postępowanie, zmierzające do ustalenia lub ukształtowania tych stosunków prawnych albo ich realizacji może toczyć się zarówno z inicjatywy uczestników tych stosunków (ubezpieczonych czy płatników) ale także z urzędu, tj. na skutek działania własnego organu rentowego. Tę różnorodność próbuje uwzględnić ustawodawca w normach prawa procesowego. Osoba, będąca ubezpieczonym z punktu widzenia prawa materialnego nie zawsze będzie ubezpieczonym w rozumieniu art. 476 § 5 pkt 2 k.p.c. Ustawodawca procesowy obejmuje nim bowiem – w przypadku stosunków podlegania ubezpieczeniom, art. 476 § 5 pkt 2 lit. b k.p.c. – jedynie osobę, domagającą się ustalenia istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia, jego zakresu lub wymiaru składki z tego tytułu. W przypadku wszczęcia postępowania w przedmiocie istnienia obowiązku ubezpieczenia z urzędu, nie ma możliwości kwalifikowania żadnej ze stron tego stosunku materialnoprawnego jako ubezpieczonego w postępowaniu sądowym. Zmusza to do sięgnięcia do art. 477¹¹ § 1 k.p.c., w świetle którego – obok ubezpieczonego – stronami postępowania z zakresu ubezpieczeń społecznych są osoba odwołująca się od orzeczenia wojewódzkiego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności, inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, organ rentowy, wojewódzki zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności i zainteresowany. Ustawodawca doprecyzowuje pojęcie zainteresowanego w art. 477¹¹ § 2 zdanie 1 k.p.c. wskazując, że zainteresowanym jest ten, czyje prawa i obowiązki zależą od rozstrzygnięcia sprawy.

Mając na uwadze specyfikę niniejszego postępowania, osoba podlegająca ubezpieczeniu społecznemu w stosunku materialnoprawnym, może być albo zainteresowanym, albo inną osobą, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę podziela wyrażony w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca

2016 r., II UZ 18/16, pogląd, że kluczowa dla rozróżnienia statusu zainteresowanego od statusu innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy decyzja jest ocena, czy decyzja wpływa na sytuację określonej osoby bezpośrednio czy pośrednio. Zainteresowanym jest ten, czyje „prawa i obowiązki zależą od rozstrzygnięcia sprawy” co wyraźnie wskazuje na pośredni skutek decyzji na sferę prawną takiej osoby. Nie chodzi tu więc o przypadki, w których już z samej decyzji wynika dla takiej osoby prawo lub obowiązek. Jeśli decyzja działa w ten sposób na sferę prawną podmiotu ubezpieczenia społecznego, to ma on w postępowaniu sądowym status innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy decyzja.

Nie może być wątpliwości, że decyzja, w której organ rentowy stwierdza, że określona osoba podlega ubezpieczeniu społecznemu z określonego tytułu – pracy u określonego płatnika, nawet wydana z urzędu, bezpośrednio oddziałuje nie tylko na relację płatnik-organ rentowy, ale także na pozycję osoby obejmowanej ubezpieczeniem. Stosunek podlegania ubezpieczeniu społecznemu ma charakter trójpodmiotowy a decyzja o objęciu ubezpieczeniem oddziałuje na równi na sytuację rozumianych materialnoprawnie płatnika i ubezpieczonego. W realiach ocenianej sprawy można więc wyrazić pogląd, że w sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym, w których organ rentowy wydaje decyzję z urzędu (w wyniku przeprowadzonej u płatnika kontroli), pracownik, co do którego stwierdzono obowiązek podlegania ubezpieczeniom społecznym ma status innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy skarżona decyzja.

Zażalenie niesłusznie ogranicza oddziaływanie decyzji tylko i wyłącznie do jej adresata. Takiego wniosku nie sposób wysnuć z przywoływanej już treści art. 477¹¹ § 1 k.p.c. Ustawodawca mówi tu bowiem o osobie, której praw i obowiązków dotyczy decyzja co – *lege non distinguente* – potwierdza trafność przyjętego niniejszym rozumowania.

Określenie statusu dwóch osób obejmowanych ubezpieczeniem, dokonane przez Sąd Apelacyjny, było prawidłowe. Przyjęta przez ten Sąd ocena wadliwości kwalifikacji statusu tych osób jako strony w postępowaniu pierwszoinstancyjnym zasługuje na aprobatę. W konsekwencji nie było podstaw do ograniczenia się jedynie do zawiadomienia ich ze skutkami wynikającymi z art. 477¹¹ § 2 zdanie 2 - 4 k.p.c. Zostały one pozbawione możliwości obrony swych praw w rozumieniu

art. 379 pkt 5 k.p.c. Pogląd wyrażony w uprzednio obowiązującym stanie prawnym w stosunku do zainteresowanego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 lipca 1998 r., III ZP 20/98) ma obecnie zastosowanie do pozostałych stron postępowania ubezpieczeniowego. Oznacza to, że uchylenie wyroku Sądu Okręgowego pozostawało uzasadnione a Sąd Apelacyjny nie miał obowiązku orzekania *meriti*.

Biorąc pod uwagę powyższe, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie (art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁴ k.p.c.).

kc